

Лужецька О. Б.,
*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов та ІКТ
Західноукраїнського національного університету*

ВДОНІМНО-ВІДАПЕЛЯТИВНІ МІКРОТОПОНІМИ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ОПІЛЛЯ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧ. ХІХ СТ.

Мікротопоніми – назви незначних за розміром та формою об'єктів як антропогенного характеру, зокрема кутків, частин села, вулиць, стежок, доріг, криниць, так і й природного – боліт, гір, горбів, джерел, долин, нив, полів, пасовищ, ставків, урочищ тощо. З-посеред інших класів топонімної лексики вони вирізняються обмеженим побутованням на певній території, своєрідною дериваційною структурою та відомі, як правило, лише місцевим жителям.

Мікротопонімну систему будь-якого регіону України, зокрема й Південно-Західного Опілля, до складу якого входять усі населені пункти Галицького й Рогатинського районів Івано-Франківщини та більшість сіл Бережанського й Підгаєцького районів Тернопільщини, необхідно досліджувати не лише з погляду синхронії, але насамперед з погляду діахронії. Такий комплексний підхід слугуватиме відносно вичерпній інтерпретації найменувань мікрооб'єктів у межах певної території [1, с. 14; 1, с. 58–59].

Мета нашої наукової розвідки – з'ясувати основні лексико-семантичні характеристики локальних пропріативів Південно-Західного Опілля кінця ХVІІІ – поч. ХІХ ст. загалом та лінгвальних фактів відонімно-відапелятивного походження названого історичного зрізу зокрема.

Як відомо, повноцінний опис сучасного ономастикону не може реалізуватися без залучення історичних відомостей, суперечити хронологічним фактам, а також обмежуватися одиничними формами, засвідченими в одному з джерел. Крім цього, відсутність рівноцінного та одночасного матеріалу в достатньому обсязі, на думку науковців, призупиняє певною мірою належний аналіз ономастичного пласту будь-якої території [3, с. 234].

Всебічне дослідження мікротопонімії Південно-Західного Опілля кінця ХVІІІ – поч. ХІХ ст., зафіксованої у Йосифінській та

Францисканській метрикальних книгах, виявило, що тогочасні місцеві різновиди побутували в окресленому регіоні як повнозначні лексеми. У кадастрових планах такі пропріативи найменували перш за все ниви, луки, поля, пасовища, подекуди – сінокоси [1, с. 59]. У земельних описах не завжди представлені усі списки локальних онімів із зазначенням їхніх денотатів, проте для нашої роботи «важливі не стільки об'єкти, скільки найменування, що вживалися в той чи інший час, бо перші частіше могли зазнавати змін» [2, с. 132].

Розглядаючи мікротопонімну динаміку на двох діахронних етапах з погляду семантики, поділяємо усі лінгвальні факти досліджуваної місцевості на основні тематичні групи, у межах яких виокремлюємо відповідні підгрупи (розряди).

I. Мікротопоніми, базовими назвами яких слугують *географічні терміни* на позначення: 1) рельєфно-ландшафтних особливостей цього краю; 2) гідрооб'єктів; 3) тутешньої флори; 4) властивостей ґрунтового покриву; 5) геометричних та інших характеристик топографічних об'єктів.

II. Мікротопоніми, базовими назвами яких слугують *загальнокультурологічні терміни* для окреслення: 1) будівель різного призначення; 2) типу поселення; 3) шляхів сполучення; 4) способів обробітку і використання земельних угідь; 5) промислів і ремесел, а також ведення домашнього господарства.

III. Відонімні мікротопоніми, базовими назвами яких є: 1) *антропоніми* різного походження; 2) *ойконіми та гідроніми*; 3) *мікротопоніми*.

IV. Відонімно-відапелятивні мікротопоніми, базовими назвами яких є: 1) *пропріативи* у сполученні з *географічними термінами*; 2) *пропріативи* у сполученні із *загальнокультурологічними термінами* [1, с. 59–60].

З-посеред зазначених вище лексико-семантичних категорій розглянемо дещо детальніше власне місцеві утворення відонімно-відапелятивного походження, акумульовані у двох метрикальних книгах. Домінантними за квантитативними показниками виявилися мікротопоніми, мотивовані власними назвами різного характеру у поєднанні з **географічними термінами**: *п. Hryciowa Dolina* (Влц., Пдг.; ЙМ, с. 26), *п. Jwanowska Gura* (Крлс., Гал.; ФМ, с. 40), *лк. Manikowa Dolina* (Мзлвк., Пдг.; ЙМ, с. 17), *п. Martynowa Kiernica* (Дбвц., Гал.; ЙМ, с. 27), *л-н Na Gorze Za Jwanowem Tymbkiem* (Кзр., Рог.; ФМ, с. 30), *п. Na Kacie Hnatowym* (Ябл., Гал.; ЙМ, с. 46), *п. Petryczune Lozu* (Дбвц., Гал.; ЙМ, с. 50), *п. Procykowa Dolina* (Блкр., Пдг.; ФМ,

с. 23), н. *Semenowa Kiernica* (Дбвц., Гал.; ЙМ, с. 24), см. *Staw Burztyński* (Курп., Гал.; ЙМ, с. 31), н. *Szewcowa Dolina* (Крств., Гал.; ФМ), н. *Wasyłowa Gora* (Блкр., Пдг.; ФМ, с. 67), н. *Werteb Popow* (Длн., Роз.; ЙМ, с. 118), н. *Worobiew Stawek* (Явч., Роз.; ЙМ, с. 32) та ін., 5,85% (ЙМ) і 4,25% (ФМ) [1, с. 66–67].

В обстежуваному краї виявлено також найменування, в основах яких реалізовані оніми різних розрядів у сполученні із **загальнокультурологічними термінами**: дор. *Gosciniac Burztyńskiej* (Кшик., Роз.; ФМ, с. 18), н. *Gosciniac Zawalowski* (Угрн., Пдг.; ФМ, с. 25), н. *Korolowa Niwa* (Жрв., Роз.; ФМ, с. 27), бол. *Lucewa Toloka* (Нмшн., Гал.; ФМ, с. 42), н. *Lukaszowa Pasiecz* (Слв., Брж; ФМ, с. 64), н. *Na Gnileckim Goscincu* (Ябл., Гал.; ЙМ, с. 43), н. *Od Goscinca Brzezanskiego* (Мжлв., Пдг.; ФМ, с. 38), н. *Od Goscinca Koniwskiego* (Днлч., Роз.; Жвч., Роз.; ФМ, с. 104), н. *Pod Ogrodami Kuropatnickimi* (Курп., Брж; ФМ, с. 107), н. *Za Drogą Kaluską* (Вікт., Гал.; ФМ, с. 43) тощо, відповідно 0,82% – ЙМ і 1,53% – ФМ [1, с. 67].

Як свідчать проаналізовані лінгво-історичні факти, з-поміж відонімно-відапелятивних репрезентантів на двох діяхронних зрізах превалюють назви, мотивувальною базою яких слугує загальнонаціональна географічна номенклатура з раритетними вкрапленнями польської або німецької мови, а також місцевих говірок (наприкінці XVIII ст. – 6,67%, а на поч. XIX ст. – 5,77%). Більшість різновидів окресленої території слов'янського походження та мають прозору семантичну структуру.

Список використаних джерел:

1. Лужецька О. Б. Мікротопонімія Південно-Західного Опілля. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 292 с.
2. Сокіл Н. В. Мікротопонімія Сколівщини. Львів : ТзОВ ВФ Афіша, 2008. 206 с.
3. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов; под. ред. А. П. Непокупного. М. : Наука, 1986. 256 с.

Умовні скорочення:

Блкр. – Білокриниця	Крств. – Коростовичі
Вікт. – Вікторів	Курп. – Куропатники
Влц. – Волиця	Мзлвк. – Мозолівка
Дбвц. – Дубівці	Мжлв. – Мужилів
Длн. – Долиняни	Нмшн. – Німшин

Днлч. – Данильче
Жвч. – Жовчів
Жрв. – Журів
Кзр. – Козарі
Кншк. – Конюшки
Крлс. – Крилос
Пдг. – Підгаєцький
ЙМ – Йосифінська метрика
бол. – болото
дор. – дорога
л-н – лан

Слв. – Слов'ятин
Угрн. – Угринів
Ябл. – Яблунів
Явч. – Явче
Брж. – Бережанський
Гал. – Галицький
Рог. – Рогатинський
ФМ – Францисканська метрика
лк. – лука
н. – нива
п. – поле

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/06>

Петрова Озель Л. П.,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства і лінгводидактики
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди*

ВЛАСНІ НАЗВИ: КУЛЬТУРНО-РЕПРЕЗЕНТАТИВНА ФУНКЦІЯ (ТЕОРЕТИЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ)

На сучасному етапі розвитку ономастичної науки у її багато-аспектних проявах та інтерпретаціях, як-от антропонімія, топонімія, космонімія, міфонімія, ергонімія, хрононімія спостерігаємо посилену увагу до культурологічної значущості онімів, яка пов'язана із здатністю власних назв репрезентувати специфіку етнонаціональної ідентичності – звичаї, традиції, обряди, знання, господарсько-економічну й освітню діяльність, геополітичні та історичні реалії, що засвідчують самотність народу, його автентичність, автохтонність і суверенність.

У часи національно-визвольних змагань українського народу за незалежність, відстоювання державності й права на подальший вільний розвиток суспільна й громадська думка звернена до осмислення ономастичного простору як у межах функціонування назв державно-політичних інституцій, так і на рівні номінацій адміністративно-територіальних одиниць, громадських установ; спостерігаємо